

เทศบาลเมืองลำสามแก้ว (เมืองลำน้ำแห่งธรรมะ)

ความเป็นมา

เทศบาลเมืองลำสามแก้ว ตั้งอยู่บริเวณชุมชนลำสามแก้ว คลองซอยที่ 1, 2 และ 3 ตำบลลุมพิต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี มีเนื้อที่ 12.5 ตารางกิโลเมตร ยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลลุมพิต เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2550 ชุมชนลำสามแก้วเคยมีลำน้ำจากนครนายกไหลผ่านพื้นที่ไปลงแม่น้ำเจ้าพระยาผ่านวัดอ้อมแก้ว ต่อมาวัดดังกล่าวได้รื้อไปสร้างวัดกลางคลองสี่ (พระอาจารย์ทองอินทร์) และวัดสายไหม (พระอาจารย์ทองใบ) ชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่า “บ้านลำสามแก้ว ” (บันทึกกระทรวงมหาดไทย) ชุมชนลำสามแก้ว เป็นอาณาบริเวณที่ผ่านประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงกายภาพและวัฒนธรรมที่เข้มข้นและกว้างขวางมากกว่าอาณาบริเวณ อื่น ๆ ในประเทศไทย

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบริเวณชุมชนลำสามแก้ว เริ่มขึ้นเมื่อมีการขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ โดยบริษัทขุดคลองแลคูนาสยามจำกัด ใน พ.ศ. 2420 ซึ่งมีผลทำให้บริเวณชุมชนลำสามแก้ว ที่ก่อนหน้านี้เคยเป็นเพียงพื้นที่ที่กว้างว่างเปล่าปราศจากการใช้ประโยชน์ ไม่มีชุมชนหรือผู้คนที่ตั้งหลักแหล่งอาศัยทำกินพื้นที่ทั้งหมดเป็นป่าดงรกชัฏ ที่ลุ่ม หนองบึง เต็มไปด้วยสิ่งสารพัดสัตว์ ทั้งสัตว์ใหญ่ สัตว์เล็ก สัตว์ปีก สัตว์น้ำและพืชพันธุ์ไม้นานาชนิด เปลี่ยนแปลงไปเป็นพื้นที่ของการเพาะปลูก ข้าวนาเกลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากที่มีการสร้างระบบชลประทานสมัยใหม่ขึ้นในพื้นที่แล้ว การเพาะปลูกข้าวในบริเวณชุมชนลำสามแก้วก็ดำเนินไปอย่างเข้มข้น และชุมชนลำสามแก้วก็เริ่มมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อภาคเศรษฐกิจ การส่งออกของข้าวไทยมีการเคลื่อนย้ายอพยพประชากรจากที่ต่างๆ ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และภูมิหลังทางสังคมเข้ามาตั้งหลักแหล่งบุกเบิกที่ดินเป็นพื้นที่นาสร้างชุมชน

ทางการเกษตรและการค้า หลังจากนั้นบางส่วนของชุมชน ลำสามแก้ว ได้กลายเป็นที่สวนและไร่ ใช้เพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรอื่น ๆ พร้อมกับการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ในรูปแบบต่างๆ ภายหลัง พ.ศ. 2504 เมื่อมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ภาคอุตสาหกรรมการผลิตก็เริ่มขยายเข้ามาในบริเวณชุมชนลำสามแก้ว จังหวะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริเวณที่เกี่ยวข้องกับชุมชนลำสามแก้ว ดำเนินไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นการเติบโตของอุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้ทุนขนาดใหญ่ และเทคโนโลยีระดับสูง ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ การขยายตัวของประชากรและชุมชนที่อยู่อาศัย สถาบันการศึกษาชั้นสูง ศูนย์ธุรกิจ การพาณิชย์สมัยใหม่ และแหล่งพักผ่อนในรูปแบบต่างๆ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้อาณาบริเวณชุมชนลำสามแก้วในปัจจุบันเป็นทั้งเขตอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญที่สุดเขตหนึ่งของระบบเศรษฐกิจของไทย เป็นอาณาบริเวณที่มีอัตราการขยายตัวของชุมชนที่พิกัดอาศัยสูงที่สุดบริเวณหนึ่ง จนบางส่วนกลายเป็นเขตที่อยู่อาศัยชานเมืองของกรุงเทพมหานครไป โดยปริยายแต่พื้นที่ส่วนใหญ่ของอาณาบริเวณชุมชนลำสามแก้วก็ยังคงดำรงภาคการผลิตทางการเกษตรอย่างเข้มข้นต่อไปบนพื้นฐานของเทคโนโลยีและการตลาดแบบใหม่

จากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบริเวณชุมชนลำสามแก้ว ดังกล่าว ทำให้คลองชุมชนลำสามแก้ว กลายเป็นคลองชลประทานในอดีตที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นแหล่งกำเนิดของชีวิตคนริมคลองที่มีความเป็นอยู่ อาชีพ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีโบราณสถาน โบราณวัตถุเกิดขึ้นบริเวณริมคลองมากมาย และควรได้มีการอนุรักษ์คลองชุมชนลำสามแก้วไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ชื่นชม และภาคภูมิใจกับมรดกของชาติ นอกจากนี้คลองชุมชนลำสามแก้ว ยังเป็นคลองที่มีความ

เหมาะสมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้เป็นอย่างดี ซึ่งการที่จะทำให้แนวความคิดดังกล่าวประสบความสำเร็จได้นั้นบุคลากรในท้องถิ่นต้องมีความรู้ ความเข้าใจและมีองค์ความรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ ซึ่งเด็ก เยาวชนและประชาชนในชุมชนลำสามแก้ว ถือเป็นบุคคลสำคัญจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีองค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างชัดเจน

วิถีชีวิตชุมชนลำสามแก้ว

คลอง คือ หัวใจสำคัญในการพัฒนาชุมชนลำสามแก้วให้มีสภาพ เป็นแหล่งทำมาหากินของชาวบ้านที่ทยอยกันอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยเฉพาะบริเวณสองฝั่งคลอง จะมีบ้านเรือนของชาวบ้านตั้งเรียงรายกันเป็นระยะ ๆ มีทั้งเป็นเพิงและบ้านทรงหน้าจั่วธรรมดา ที่ทำด้วยไม้ หลังคามุงจาก รอบ ๆ บริเวณบ้านจะปลูกพืชผลต่าง ๆ เช่น กัลลวย อ้อย มะยม ขนุน และพืชผักสวนครัวประเภท ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด เป็นต้น ได้ถุนบ้านและชายน้ำจะเลี้ยงเป็ดและไก่ ที่ชายคลองหน้าบ้านจะปลูกผักบุ้งลอย เป็นแพดูสวยงาม

ชาวบ้านได้อาศัยสายน้ำในคลองเพื่ออุปโภคและบริโภค เริ่มตั้งแต่ใช้ดื่มกิน หุงต้มข้าวปลาอาหาร อาบน้ำชำระร่างกาย ซักเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มต่างๆ ทำความสะอาดเครื่องมือเครื่องใช้ นอกจากนี้ยังเป็นลมหายใจของเกษตรกรที่ต้องพึ่งพาอาศัยเพื่อการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร และเลี้ยงสัตว์นานาชนิด

น้ำเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด คลองชุมชนลำสามแก้ว ซึ่งมีสายน้ำที่ใสสะอาดและพืชพันธุ์ไม้ธรรมชาติ จึงเป็นที่อยู่ของกิ้ง หอย ปู ปลา ฯลฯ ชาวบ้านจะจับสัตว์น้ำนานาชนิดด้วยเครื่องมือประเภทต่างๆ เช่น สวิง แห อวน ยอ ลอบ ข่ายและเบ็ด เพื่อนำไปเป็นอาหาร เหลือจากนั้นจะนำไปขายเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังใช้คลองเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งเพื่อสัญจรไปมา ค้าขาย ไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน จับจ่ายซื้อข้าวของที่ตลาด ซึ่งตลาดที่มีชื่อเสียงของคลองรังสิต คือ ตลาดรังสิตเพราะมีของขายนานาชนิด อีกทั้งยังช่วยให้ชาวบ้านไม่ต้องเสียเวลาไปจ่ายของที่ตลาดซึ่งอยู่ไกลบ้าน สำหรับพาหนะที่ใช้ในคลอง คือ เรือ ซึ่งเรือที่นิยมใช้ประจำวัน คือ เรือบด เพราะมีขนาดเล็กกะทัดรัด นั่ง 2 คน ถ้าจะขนส่งข้าวและพืชผลต่างๆ จำนวนมาก จะใช้เรือขนาดใหญ่กว่าเรือบด คือ เรือมาด เรือชะล่า และเรือลำบ้านจ่าง ซึ่งต้องใช้แจวและถ่อเป็นอุปกรณ์เพราะมีน้ำหนักมาก แต่ถ้าชาวบ้านจะไปจ่ายของที่ตลาดรังสิตหรือตัวเมืองจะมีเรือรับจ้าง เรียกว่าเรือเมล์ หรือเรือแท็กซี่ เป็นเรือที่ใช้เครื่องจักรไอน้ำ

และนอกจากนี้ ชาวมอญสามโคกยังใช้คลองลำสามแก้วเป็นเส้นทางค้าขายโดยนำเครื่องปั้นดินเผา เช่น ตุ่มสามโคก อ่าง กระถาง หม้อ ฯลฯ บรรทุกเรือมาขายที่คลองลำสามแก้วอีกด้วย

คลอง นอกจากจะมีประโยชน์ในด้านอุปโภคบริโภคและการคมนาคมแล้ว ยังเป็นแหล่งวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวบ้านริมคลองได้อย่างชัดเจน เพราะกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านตั้งแต่เช้าถึงค่ำ เกิดในบริเวณคลองชุมชนลำสามแก้วแทบทั้งสิ้น

ชีวิตชีวาของคลองเริ่มต้นพร้อมๆ กับชีวิตของชาวบ้าน ที่ต้องตื่นแต่เช้ามืดเพื่อออกไปทำมาหากินในช่วงเวลาประมาณตีสี่ตีห้า ภายในคลองจะมีเรือพายและเรือแจวพายสวนขึ้นล่องไปมาพร้อมกันมีเสียงร้องทักทายกันฉันทัญญาตีพ่นอง เพราะชาวบ้านส่วนมากจะรู้จักมักคุ้นกันตามลักษณะอุปนิสัยของคนไทยในชนบท ต่อมาประมาณหกโมงเช้าจะมีพระสงฆ์จากวัดสายไหม วัดลาดสนุ่นและวัดโพสพผลเจริญ พายเรือออกบิณฑบาตในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจะจัดเตรียมอาหารหวาน คาว ใสถาดออกมานั่งรอใส่บาตรที่หัวสะพานหน้าบ้าน ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ที่ทอดยื่นยาวออกไปจากตัวบ้านถึงท่าน้ำช่วงสาย ๆ ประมาณสาม สี่โมง ช่วงบ่ายโมงถึงบ่ายสามโมงจะมีเรือพ่อค้า แม่ค่านำของกินประเภทต่างๆ พายเรือขายขึ้นล่องไปมาของกินที่มีขายเป็นประจำและชาวบ้านนิยมซื้อได้แก่ น้ำแข็งใส น้ำแข็งกดไอติม (ไอศกรีม) กาแฟ สำหรับเรือขายกาแฟนั้นจะมีขนมแห้ง ๆ ขายเพื่อกินกับกาแฟด้วย เช่น ขนมถั่วทุบ(ตูปต๊ับ) ขนมโก๋ ขนมงา พอค้าขายกาแฟ มีวิธีการเรียกลูกค้าโดยไม่ต้องใช้เสียงตะโกนขายของเหมือนพอค้า แม่ค้าอื่นๆ แต่จะใช้แตกรับเป็นจังหวะ ๆ เสียงดังป๊อด ๆๆ เด็ก ๆ เมื่อได้ยินเสียงแตร จะวิ่งไปบอกผู้ใหญ่พร้อมกับร้องตะโกนว่า “เจ๊กขายกาแฟมาแล้ว” นอกจากนี้ยังมีก๋วยเตี๋ยวเรือซึ่งเป็นของกินที่ชาวบ้านนิยมกินกันแทบทุกครัวเรือน เนื่องจากก๋วยเตี๋ยวเรือมีรสชาติอร่อยจนเป็นที่เลื่องลือชื่อเสียงของก๋วยเตี๋ยวเรือจึงโด่งดังไปทั่วประเทศจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะ “ก๋วยเตี๋ยวเรือโกฮับ ” มีชื่อเสียงมานานกว่า 80 ปี ในอดีตเมื่อไปต่างจังหวัด บางจังหวัดบริเวณหน้าร้านจะขึ้นป้ายโฆษณาว่า “ก๋วยเตี๋ยวเรือโกฮับเจ้าเก่า ”

“ก๋วยเตี๋ยวเรือหลานโกฮับ ” “ก๋วยเตี๋ยวเรือสูตรโกฮับ ” เป็นต้น ก๋วยเตี๋ยวเรือของโกฮับได้สร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศ ในฐานะ “ก๋วยเตี๋ยวเรือ” ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า “คลองเป็นถิ่นกำเนิดก๋วยเตี๋ยวเรือที่อร่อยที่สุดในประเทศไทย” ปัจจุบันก๋วยเตี๋ยวเรือ ได้รับยกย่องให้เป็นอาหารพื้นบ้านของจังหวัดปทุมธานี ซึ่งทางหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน นิยมใช้เป็นอาหารในการจัดเลี้ยงแขกบ้านแขกเมืองของจังหวัดปทุมธานี

นอกจากนี้ ในเทศกาลสำคัญ ๆ คลองยังเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมตามประเพณีของชาวบ้านและชุมชนอีกด้วย เช่น ประเพณีปล่อยปลา การเล่นสาดน้ำในเทศกาลสงกรานต์ ประเพณีแข่งเรือในเทศกาลทอดกฐิน ประเพณีลอยกระทงในคืนวันเพ็ญเดือนสิบสอง เป็นต้น

มนุษย์เรานั้น ชีวิตและร่างกายดำรงคงอยู่ได้ก็เพราะน้ำ เลือดที่หล่อเลี้ยงการทำงานของหัวใจและอวัยวะต่างๆ ก็มีน้ำเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ เซลล์และเนื้อเยื่อต่างๆ ก็ต้องการน้ำในการหล่อเลี้ยง แม้แต่ผิวหนังยังต้องการน้ำเพื่อช่วยให้ผิวพรรณแลดูเปล่งปลั่ง เต่งตึง สดใสให้ชวนมอง ดังนั้นถ้าจะเปรียบ **สายน้ำที่ใสสะอาดในคลองชุมชนลำสามแก้ว คือ สายโลหิตที่หล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้าน** ก็คงจะไม่ห่างไกลเกินความเป็นจริงนัก

เมื่อความเจริญจากกรุงเทพมหานครแผ่กระจายสู่ปริมณฑล ซึ่งรวมถึงบริเวณคลองด้วยแล้วถนนหนทางหลายสายตัดผ่าน บ้านจัดสรรผุดขึ้นราวดอกเห็ด วิถีชีวิตของชาวบ้านที่ต้องพึ่งพาอาศัยคลองเสมือนเป็นสายน้ำแห่งชีวิต จึงเป็นเพียงตำนานที่เล่าขานจากปากผู้เฒ่าผู้แก่ วิถีชีวิตชาวชุมชนลำสามแก้วปัจจุบันกล่าวได้ว่าไม่แตกต่างจากวิถีชีวิตชาวกรุงเท่าใดนัก ด้านการศึกษา เนื่องจากระยะแรก ๆ นั้น ชุมชน ลำสามแก้วยังตั้งถิ่นฐานในลักษณะชั่วคราวความจำเป็นที่ จะต้องมีโรงเรียนยังไม่เกิดขึ้น และยังไม่มีกฎหมายบังคับ ต่อมา พ.ศ. 2463 พระราชบัญญัติประถมศึกษาได้ประกาศใช้ แต่ในพื้นที่ชนบทยังไม่ให้ความสำคัญมากนัก เมื่อชุมชนลำสามแก้วเริ่มมีประชาชนมากขึ้นจึงได้มีโรงเรียนเกิดขึ้น จากข้อมูลเบื้องต้นทราบว่าโรงเรียนที่มีอายุมากที่สุดบริเวณชุมชนคลองลำสามแก้ว คือโรงเรียนขจรนติยุทธ(โรงเรียนเทศบาล 1) และต่อมาชุมชนหนาแน่นขึ้นจึงได้มีโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น

หนังสืออ้างอิง..

ร้อยปีคลองรังสิต โครงการวิจัยนำร่องเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษก

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระอาจารย์ทองอินทร์ เจ้าอาวาสวัดกลางคลองสี่

พระอาจารย์ทองใบ เจ้าอาวาสวัดสายไหม

บันทึกกระทรวงมหาดไทย
